

С. Р. Тагієв

Пенологія

ПЕНОЛОГІЯ (від лат. *poena* — покарання і [логія...](#)) — наука про *покарання*. У широкому розумінні це система наукових знань, ідей, теорій, концепцій та поглядів, спрямованих на вивчення походження й обґрунтування права покарання; встановлення найоптимальнішої системи покарань і санкцій у статтях закону про кримінальну відповідальність; застосування найбільш адекватних, доцільних та ефективних заходів покарання щодо окремих осіб, які вчинили кримінальні правопорушення; оптимізацію процесу виконання та відбування покарання задля досягнення якомога більшої ефективності його безпосереднього впливу на особу ув'язненого (засудженого). П. пов'язана з багатьма суспільними науками, зокрема [кримінальним правом](#), [кримінально-виконавчим правом](#), [кримінально-процесуальним правом](#), [кримінологією](#), [психологією](#), [педагогікою](#), що дозволяє використовувати у пенологічних дослідженнях методологію, категоріально-понятійний апарат та наукові розроблення. Результати проведених пенологічних досліджень — підґрунтя для розвитку досліджень у кримінальному, кримінально-виконавчому, кримінально-процесуальному праві та кримінології, спрямованих на вивчення механізму впливу покарання на засуджену особу, оптимізацію застосування окремих видів покарань, підвищення їхньої ефективності тощо. Предмет П. — вивчення цілей, засобів, підстав і результатів здійснення виправного впливу на засудженого; національного та міжнародного кримінального і пенітенціарного законодавства, зарубіжного досвіду виконання та відбування покарань. Загалом П. охоплює всі суспільні відносини, що виникають у процесі виконання та відбування покарання, її завдання — розроблення найоптимальніших видів і міри покарань з огляду на їхню ефективність у боротьбі зі [злочинністю](#). Функції П.: описова (систематизація первинних емпіричних даних, вироблення їхньої верифікації, оцінка необхідної достатності, опис у рамках існуючого понятійно-категоріального апарату, класифікація отриманих даних за ступенем значимості); пояснювальна (розкриття об'єктивних та інших факторів конкретних законодавчих рішень щодо встановлення та відміни тих чи інших видів покарань відповідно до соціальних, політичних та економічних тенденцій); прогностична (здатність сформулювати науково обґрунтовані припущення про подальші шляхи розвитку законодавства й тенденції правозастосування у сфері покарань, зокрема визначення небажаних з цих позицій законодавчих та правозастосовних рішень);

управлінська (вироблення науково обґрунтованих пропозицій правотворчого та правозастосовчого характеру).

Поява терміна «П.» у середині 19 ст. пов'язана з соціальним рухом «від відплати до виправлення», характерним для реформи тогочасного кримінального законодавства у Європі. Прикладне значення П. полягає у тому, що на науково-практичній основі вона розробляє оптимальні санкції покарання та заходи ресоціалізації злочинця. При цьому в її межах покарання розглядають не як кару, відплату за вчинене кримінальне правопорушення, а переважно як педагогічний і, за необхідності, лікувальний вплив на правопорушника. Основи розвитку пенологічних досліджень на українських землях закладено наприкінці 19 — на початку 20 ст. у ґрунтовних працях відомих українських учених-криміналістів [Л. Білогриця-Котляревського](#), [Л. Владимірова](#), [О. Кисельова](#), М. Чубинського, О. Кістяківського, В. Ліновського, О. Маклецова. Сучасні пенологічні дослідження в Україні проводять [О. Бандурка](#), [І. Богатирьов](#), О. Гумін, [О. Джужа](#), [О. Колб](#), В. Конопельський, [О. Литвинов](#), [М. Пузирьов](#), А. Степанюк, О. Шкута та ін.

Рекомендована література

1. Ягунов Д. Сучасна пенологія: альтернативний курс. О., 2010;
2. Назимко Є. С. Інститут покарання неповнолітніх у кримінальному праві України. К., 2018.

Бібліографічний опис:

Пенологія / С. Р. Тагієв// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-889188>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).